

Kulturdepartementet
postmottak@kud.dep.no

Deres ref.: 15/424

Vår ref: 15/65/ST

Dato: 15. mai 2015

UTREDNING OM KUNSTNERØKONOMI – HØRINGSUTTALELSE FRA NORSK TEATER- OG ORKESTERFORENING

Vedlagt følger høringsuttalelse fra Norsk teater- og orkesterforening (NTO) til rapporten *Kunstens autonomi og kunstens økonomi*.

NTO er arbeidsgiver- og interesseorganisasjon for profesjonelle, offentlig støttede virksomheter innenfor musikk og scenekunst. Foreningen har 43 medlemmer. Disse omfatter alle landets større offentlig støttede institusjoner innenfor områdene teater, dans, opera og musikk.

I 2014 sto NTOs medlemmer for 11 703 forestillinger/konserter og et totalt publikumstall på ca. 12,3 millioner. NTOs medlemmer sto i 2014 for en samlet årlig omsetning på over 3 milliarder kroner.

Vennlig hilsen

Norsk teater- og orkesterforening

Bernt Bauge
styreleder

Morten Gjelten
direktør

INNLEDENDE KOMMENTAR

Vi viser til utredningens innledende kapitler om kunstens betydning i samfunnet og kunstpolitikkenes berettigelse. Her fremholdes kunstens autonomi og friheten til å skape kunst som grunnleggende i et demokratisk samfunn. Vi mener det er viktig å anerkjenne og fremme kunstens frie stilling, og vi er enige i at utgangspunktet for en kunstpolitikk må være å legge til rette for et mangfold av kunstneriske ytringer.

Denne begrunnelsen for kunstpolitikken er vel fundert i Grunnlovens § 100, som befester «statens ansvar for tilrettelegging av den infrastrukturen som er nødvendig i et demokratisk samfunn for at ytringsfrihet skal finne sted». Vi setter pris på at utredningen så tydelig forankrer kunstpolitikken i Grunnlovens ytringsfrihetsparagraf, og at statens lovfestede infrastrukturansvar understrekes.

I dette perspektivet er det imidlertid påfallende at store deler av den infrastrukturen som staten i sin kunstpolitikk skal legge til rette for ikke i større grad er omfattet av utredningen.

Det eksplisitte utgangspunktet for utredningen er «den enkelte kunstners muligheter for å leve av sin kunst og kunstneriske kompetanse og ikke kunstbransjer eller kunst og kultur i vid forstand – selv om også det indirekte har å gjøre med den enkelte kunstners økonomiske og kunstneriske forutsetninger».

Vi forstår at en utredning om kunstnerøkonomi må finne en avgrensning. Likevel mener vi at en slik utredning nødvendigvis må omfatte den infrastrukturen av institusjoner som er med på å danne vilkårene for kunstnerne økonomi og arbeidsvilkår innenfor de ulike bransjene.

Etter vårt syn er det en alvorlig mangel ved utredningen at den på musikk- og scenekunstmrådet ikke i større grad beskriver teatrene og orkestrene som en del av arbeidsmarkedet for kunstnerne. I stedet underkommuniseres disse institusjonenes betydning, og det konstrueres endatil en generell motsetning mellom offentlige bevilgninger til institusjonene og kunstnerøkonomien. Dette er en motsetning som på ingen måte er gyldig innenfor musikken og scenekunsten, hvor en betydelig del av institusjonenes driftsbudsjetter går nettopp til å lønne kunstnere.

MUSIKK- OG SCNEKUNSTINSTITUSJONENES BETYDNING FOR KUNSTNERNES ARBEIDSVILKÅR OG ØKONOMI

Innenfor scenekunsten og musikken er de offentlig støttede institusjonene de viktigste arbeidsgiverne for kunstnerne, og etterspørselen etter kunstnerisk arbeidskraft påvirkes i høy grad av disse virksomhetenes økonomiske rammer.

Faste stillinger og engasjementer ved musikk- og scenekunstinstitusjonene er avgjørende viktige inntektskilder for mange kunstnere – herunder for den voksende andelen frilansere. I 2014 ble det kanalisert om lag 1,1 milliarder kroner i form av lønn¹, honorar og vederlag til

¹ Lønn inkludert feriepenger og arbeidsgiveravgift. Ekskl. pensjonskostnader, se note 3.

kunstnerne fra de produserende NTO-virksomhetene som lønner kunstnere direkte, hvorav 643 mill. kroner til fast ansatte (inkl. åremål) og 416 mill. kroner til frilanskunstnere². I tillegg kommer betydelige pensjonskostnader som ikke er inkludert i disse lønnstallene.³

De produserende NTO-medlemmenes direkte lønnskostnader til kunstnere 2014*

Lønn** til kunstnere:	1,1 milliarder kroner
Lønn til fast ansatte kunstnere:	643 millioner kroner (60 %)
Lønn til frilanskunstnere:	416 millioner kroner (40 %)

* «Kunstnere» omfatter her en rekke ulike kunstnergrupper – herunder skuespillere, musikere, sangere, dansere, instruktører, koreografer, scenografer, kostymedesignere, lysdesignere, lyddesignere, videodesignere, komponister, dirigenter, dramatikere, forfattere, oversettere og dramaturger.

** Dette omfatter lønn (inkl. arbeidsgiveravgift og feriepenger), honorar og vederlag. I tillegg kommer betydelige pensjonskostnader. Med den utviklingen vi har hatt i pensjonskostnader de siste årene, vil dette innebære betalbare pensjonsutgifter på mellom 15 og 25 % av lønnsgrunlaget, avhengig av virksomhetens historikk, særaldersgrenser mm.

Utover dette kjøpte de samme produserende NTO-virksomhetene forestillinger fra andre produsenter enn NTO-medlemmer for omtrent 18 mill. kroner i 2014. Også dette er midler som for en stor del går tilbake til frilanskunstnere i form av lønn og honorar⁴. I tillegg kommer blant annet co-produksjonsmidler også fra de programmerende teatrene, midler som kanaliseres til innkjøp av scenekunstproduksjoner for turné gjennom Scenekunstbrukets insentivordning på 7,5 mill. kroner, Scenekunstbrukets produksjonsstøtte knyttet til Den kulturelle skolesekken (Spenn) på kr 3,4 mill., samt Rikskonsertenes overføring av midler til fylkeskommunene til gjennomføring av skolekonserter på 55 mill. kroner, hvorav musikerhonorar utgjør ca. 25 mill. kroner. Også dette er eksempler på midler som kanaliseres gjennom NTOs

² Vi bruker her begreper «frilanser» om en arbeidstaker som ikke er fast ansatt og ikke ansatt på åremål. Dette er en vanlig bruk av begrepet i bransjen, men avvikende fra Telemarksforskings bruk av begrepet i inntektsundersøkelsen som er i tråd med definisjonen i Folketrygden «oppdragstaker, ikke ansatt lønnsinntaker». Lønn til frilansere omfatter etter vår definisjon lønn (inkl. feriepenger og arbeidsgiveravgift) til kunstnere på engasjement for enkeltproduksjoner og til vikarer, honorar til selvstendig næringsdrivende, samt vederlag (Tono og Gramo).

³ Med den utviklingen vi har hatt i pensjonskostnader de siste årene, vil dette innebære betalbare pensjonsutgifter på mellom 15 og 25 % av lønnsgrunlaget, avhengig av virksomhetens historikk, særaldersgrenser mm.

⁴ Dette er kostnader som kan variere en god del fra år til år.

medlemsinstitusjoner, og som samlet har stor betydning for frilansernes arbeidsvilkår og økonomi.

Med stadig mer samarbeid mellom institusjonene og selvstendige kompanier, ensembler og enkeltkunstnere, kanaliseres en økende del av teatrenes og orkestrenes ressurser til ulike typer samproduksjoner. Ofte viderefremmes produksjonene av andre arrangører som festivaler, kulturhus etc. slik at det genereres ytterligere inntekter for de involverte kunstnerne. På denne måten spiller institusjonsøkonomien en stadig større rolle for de selvstendige kunstnerne og kompanienes arbeidsvilkår. Dette er imidlertid pengestrømmer som vanskelig lar seg tallfeste ettersom ressursene for en stor del er knyttet til institusjonenes faste produksjons- og formidlingsapparat.

Musikk- og scenekunstinstitusjonene er profesjonelle arbeidsgivere som tilbyr kunstnerne trygghet i form av tariffbestemte lønninger, pensjonsrettigheter og regulert arbeidstid mm. I Kulturløftsperioden gikk bevilgningsøkningene til de største teatrene og orkestrene for en stor del nettopp til lønn og pensjon. Økningene gjorde det mulig for disse virksomhetene å sikre også det kunstneriske personalet (i ulike ansettelsesformer) tilnærmet samme lønnsutvikling som øvrige yrkesgrupper i samfunnet.

I utredningen hevdes det derimot at «mye av økningen i bevilgningene har gått til utgifter til administrasjon, forvaltning og drift og vedlikehold av bygg.» Det er riktig at noen institusjoner har klart å sette inn noe mer ressurser i det administrative og tekniske støtteapparatet for å utnytte det kunstneriske potensialet i virksomhetene enda bedre og sikre kvalitet og profesjonalitet i alle ledd fra produksjon til formidling. Slik det fremkommer i flere av institusjonsevalueringene, er det ofte begrensninger i produksjons- og formidlingsapparatet som hindrer en større utnyttelse av det kunstneriske potensialet i musikk- og scenekunstinstitusjonene.

En gjennomgang av antall årsverk ved de største teatrene og orkestrene i perioden 2006-2012 viser likevel at andelen kunst- og kulturfaglige, tekniske og administrative årsverk har vært tilnærmet stabil. Vi vet også at i snitt nærmere 80 pst av lønnskostnadene ved de største teatrene⁵ og over 90 pst ved de største symfoniorkestrene⁶ er knyttet til faggrupper som er helt nødvendige for og som inngår direkte i den kunstneriske produksjonen (kunstnere, teknikere, plan- og produksjon). Ved teatrene går de resterende 9 pst til kommunikasjon, 8 pst til administrasjon og 4 pst til drift. Tilsvarende tall for orkestrene er 3 pst til kommunikasjon og 4 pst til administrasjon.

Det stemmer altså ikke at økte bevilgninger til disse institusjonene «ikke har kommet kunstnerne til gode i form av økte inntekter», og at «de institusjonene som skal være arenaer for fri kunstnerisk virksomhet har brukt midlene til annet enn å legge til rette for å skape kunst» slik det hevdes i utredningen.

Tvert imot er kostnadsveksten i institusjonene direkte knyttet til kunstnerøkonomi og kunstneres arbeidsvilkår. Økte bevilgninger i Kulturløftsperioden gjorde det mulig for

⁵ Den Norske Opera & Ballett, Den Nationale Scene, Det Norske Teatret, Nationaltheatret, Hålogaland Teater, Rogaland Teater, Trøndelag Teater og Teatret Vårt.

⁶ Oslo-Filharmonien, Stiftelsen Harmonien, Stavanger Symfoniorkester og Trondheim Symfoniorkester.

institusjonene å holde tritt med lønnsutviklingen og samtidig opprettholde aktiviteten. Redusert aktivitet ville betydd færre arbeidsplasser og oppdrag for kunstnerne.

INSTITUSJONENE SOM EN BETYDELIG DEL AV ARBEIDSMARKEDET

I følge utredningen er det «en del av kunstnerpolitikken å bidra til at det finnes et marked for kunstnerne». Inntektsundersøkelsen viser at «scenekunstnere» og «musikere og komponister» (musikere, sangere, dirigenter og komponister innen «klassisk musikk, samtidsmusikk og jazz») i all hovedsak henter kunstneriske inntekter fra markedet (over 90 pst dersom også vederlag regnes som markedsinntekt) til forskjell fra stipendordninger.

Samtidig ser vi av undersøkelsen at det er en tydelig sammenheng mellom variasjonene i kunstneriske inntekter mellom kunstnergruppene og graden av institusjonalisering innenfor de ulike områdene.

De fleste gruppene under scenekunstnere har en relativt høy kunstnerisk inntekt, noe som for en stor del kan forklares med en godt utbygd infrastruktur av teatre som tilbyr gode arbeidsvilkår for så vel faste ansatte som for kunstnere på engasjement. Unntakene blant scenekunstnerne er dansekunstnere og koreografer som er blant de kunstnergruppene som kommer dårligst ut av inntektsundersøkelsen. Slik det også påpekes i utredningen, finnes det få faste stillinger for dansekunstnere og koreografer med kun Nasjonalballetten og Carte Blanche som produserende institusjoner med faste stillinger for disse kunstnergruppene.

Tilsvarende viser inntektsundersøkelsen at det er en lavere og skjevare inntektsfordeling blant kunstnere innenfor «populærmusikken» enn innenfor «klassisk musikk, samtidsmusikk og jazz» hvor det finnes en infrastruktur der symfoniorkestrene sikrer en nokså stabil kunstnerisk lønnsinntekt for et relativt stort antall kunstnere.

Slik det er gjort rede for i utredningen, støtter det offentlige opp under markedet med forskjellige stimuleringsordninger. Herunder nevnes virkemiddelapparatet (Innovasjon Norge, Norsk filminstitutt mm), stipend, vederlag og tilskuddsordninger administrert av Norsk kulturråd. Alt dette er viktige ordninger som støtter opp under markedet, og ikke minst har Kulturfondet stor betydning for kunstnerøkonomien. Det gir slik sett mening at de enkelte ordningene under fondet er beskrevet i utredningen, og vi er enige i at det er viktig å bevare og videreutvikle ordninger under Kulturrådet.

Imidlertid fremstår det som en bemerkelsesverdig mangel at så vidt betydningsfulle «stimuleringsordninger» som offentlige tilskudd til institusjonene ikke er nevnt i denne sammenhengen. Særlig tatt i betraktning at det samlet kanaliseres langt mer midler fra musikk- og scenekunstinstitusjonenes rammebevilgninger videre til kunstnerne bare i form av direkte lønn, honorar og vederlag enn Kulturrådet bevilger samlet til musikk og scenekunst.

PROGRAMMERING OG CO-PRODUKSJON

En del av utredningens mandat var «å vurdere etablering av system som i større grad betaler kunstnerne for kunstproduktet, ikke i forkant for å produsere kunst». Et viktig tiltak som kan bidra til at kunstnerne i større grad får betalt for verket er å styrke det programmerende formidlingsleddet. Dette vil føre til en bedre balanse mellom produksjon og formidling, og sikre at den kunsten som blir produsert kan vises flere ganger. Flere visninger gir mer arbeid og større inntekter til de involverte kunstnerne, større publikum og en bedre utnyttelse av de midlene som er investert i produksjon.

NTO vil samtidig understreke at det fortsatt må være et grunnprinsipp at kunstpolitiske ordninger fremmer produksjon av høy kvalitet uavhengig av betalingsvilligheten i markedet.

Innenfor scenekunsten er de programmerende teatrene – Black Box Teater, BIT Teatergarasjen, Teaterhuset Avantgarden og Dansens Hus, samt Norsk scenekunstbruk de viktigste formidlerne av kompanienes produksjoner.

For å sikre at kvalitet, og ikke økonomi, er det avgjørende utvelgelseskriteriet ved de programmerende teatrene, er det viktig at disse teatrene har tilstrekkelige midler til å kunne programmere uten at kunstnerne må betale leie for å sette opp sine forestillinger på teatret. Samtidig kan en styrking av de programmerende teatrenes co-produksjonsmidler legge til rette for at de kan bidra enda sterkere til initiering og finansiering av prosjekter for turnering i inn- og utland. Større co-produksjonsmidler ved de programmerende teatrene vil også bidra til en mer differensiert økonomi der nye prosjekter finansieres i et spleiselag mellom flere aktører.

Også en styrking av Norsk scenekunstbruk kan bidra til økt etterspørsel etter kompanienes produksjoner, ettersom enhver økning av midlene til Scenekunstbruket kanaliseres direkte til innkjøp av forestillinger gjennom insentivordningen. Den kulturelle skolesekken (DKS) har utvidet arbeidsmarkedet for kunstnerne betydelig, og Scenekunstbrukets nettverk og refusjonsordning fungerer i dag svært godt for formidling av kompanienes produksjoner innenfor DKS. En styrking av insentivordningen vil gjøre det mulig å utvide denne ordningen til formidling av forestillinger også utenom DKS, ved å innlemme kulturhusene i samarbeidet med det eksisterende fylkesnettverket og deres kommuner. Samtidig vil vi understreke betydningen av at det finnes tilstrekkelig økonomi hos de ulike aktørene til at turnerende kompanier og ensembler har mulighet til å benytte kulturhusene som formidlingsarenaer.

INSITAMENTER FOR BESTILLINGER OG OPPFØRINGER

Utredningen viser til at det «fra flere hold har blitt pekt på at kulturinstitusjonene i større grad må bli drivkrefter for skapende arbeid utenfor institusjonene, som dramatikk, musikk og visuell kunst».

I denne sammenhengen vil vi fremholde verdien av individuelle kunstnerstøtteordninger som Statens kunstnerstipend for å stimulere utviklingen av bl.a. ny dramatikk og musikk. Samtidig spiller teatrene og orkestrene en viktig rolle for denne utviklingen, ikke minst ved å bidra til at

nye verk blir oppført og møter et publikum. Tilstrekkelige rammetilskudd er en forutsetning for at institusjonene skal kunne ta den risikoen det ofte innebærer å satse på samtidskunst. I tillegg kommer særskilte stimuleringsordninger som kan styrke institusjonens mulighetsrom. På musikkområdet er bestillingsverksordningen under Kulturfondet en særskilt viktig ordning i så måte.

Vi viser også til den rollen Dramatikkens Hus har for utviklingen av ny dramatikk bl.a. gjennom tildeling av ressurser og midler til skriveprosesser, dramaturger, tilgang til verksteder/visning og husdramatikerprogram. Siden 2014 legges det særlig vekt på å etablere et tetttest mulig samarbeid med teatrene for å nå målet om at flest mulig av utviklingsresultatene ferdigstilles, produseres og programmeres.

Etter at den tidligere refusjonsordningen for teatrenes uroppføringer av ny norsk og samisk dramatikk ble avviklet i 2010, finnes det imidlertid ingen særskilte insitamenter for oppføring av ny dramatikk utenom Dramatikkens Hus' utviklingsarbeid. Vi mener det kan være grunn til å se nærmere på samspillet mellom eksisterende virkemidler og undersøke behovene for en supplerende insitamentordning.

PROFESJONSUTDANNING AV KUNSTNERE

Vi ser at den sterke rekrutteringen til noen av kunstneryrkene, særlig til skuespilleryrket, fører til et stadig økende arbeidskraftoverskudd og et tiltakende press på kunstpolitiske støtteordninger. Når stadig flere utdannes til arbeidsledighet eller forsøker å etablere egne virksomheter som et resultat av arbeidskraftoverskuddet, er det en risiko for at rettferdighetskrav kan gå på bekostning av krav til kvalitet.

I utredningen slås det fast at det offentlige verken kan eller bør regulere den store økningen i kunstnerpopulasjonene. I stedet tas det til orde for at entreprenørskap må sterkere inn i kunstutdanningene, samt at det må stilles kvalitetskrav for tilskudd til kunstnerisk virksomhet.

Vi er enige i at kvalitetskravene for tilskudd bør spisses. Derimot stiller vi oss spørrende til hvorvidt «entreprenørskap» i kunstutdanningene kan løse de problemene som følger av arbeidskraftoverskuddet, selv om det i mange tilfeller kan være nyttig for kunststudenter å få bedre innsikt i hvordan man oppretter og driver egen virksomhet. Etter vårt syn kan overføringen av begrepet «entreprenørskap» til kunstbransjer som ikke har forretningsvirksomhet eller økonomisk vekst som mål snarere sees som et symptom på den sterke veksten i kunstnerstanden enn som en løsning på ressursknappheten.

Den sterke veksten i antall kunstnere skyldes i hovedsak at det i løpet av kort tid er opprettet flere utdanninger som imøtekommer etterspørselen fra studentene, kombinert med en tilrettelegging for at flere studenter skal kunne velge utdannelsesstilbud i utlandet. På den ene siden bidrar veksten i antall utdanninger til supplerende studietilbud. Med et mer differensiert arbeidsmarked og et bredere uttrykksmangfold er det også behov for flere kompetanser forankret i ulike kvalitets- og profesjonalitetsforståelser. På den annen side ser vi tendenser til et arbeidskraftoverskudd innenfor noen profesjoner og udekkede behov innenfor andre. Samtidig bidrar veksten i tilgjengelige utdanningstilbud – i Norge og utlandet – til en større variasjon i kvaliteten i studietilbudene.

I en slik uoversiktlig situasjon mener vi det fortløpende bør fremskaffes systematisk kunnskap om forholdet mellom utdanningstilbudene og kvantitative og kvalitative kunstfaglige kompetansebehov i arbeidsmarkedene. Dette er viktig både med tanke på måloppnåelsen i kunstpolitikken og den samtlende offentlige ressursbruken for å nå disse målene, og ikke minst med tanke på å bevisstgjøre potensielle søkere til kunstutdanningene om fremtidige arbeidsmuligheter og begrensninger i arbeidsmarkedene. Slik kunnskap bør etter vårt syn også inngå i grunnlaget for en gjennomgang av utdanningspolitiske virkemidler som stimulerer og regulerer opprettelsen av nye utdanninger og studenters valg av utdannelse i utlandet.

Det er også viktig at det eksisterer et godt samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene og teatrene og orkestrene som omfatter praksisplasser for studenter som en del av undervisningsopplegget. Dette er noe alle parter i bransjen er opptatt av, og det arbeides med å finne frem til gode avtaler som ivaretar ulike hensyn – herunder både studentenes behov for praksis som en del av den faglige utviklingen og profesjonelle kunstneres arbeidsmuligheter i et trangt marked.

KULTURFONDET

Kunstnerøkonomiutredningen legger vekt på at det er «den kvalitative kunsten som må stimuleres» og at det offentlige må «stille kvalitetskrav for å gi tilskudd».

I tråd med dette mener vi det er behov for å vurdere innretningen av eksisterende ordninger for å sikre at de er mest mulig treffsikre og i størst mulig grad bidrar til å nå overordnede kunstpolitiske mål om kvalitet og uttrykksmangfold.

Vi viser til Kulturutredningen 2014 hvor utvalget understreker at kunstpolitikken må ta utgangspunkt i erkjennelsen av at kun et fåtall av dem som ønsker en karriere som kunstner lykkes i å nå dette målet. Offentlige midler må i hovedsak treffe «de få utvalgte» og ikke «smøres tynt utover» søkermassen av rettferdighetshensyn.

I dette perspektivet støtter vi utvalgets forslag om å spisse kvalitetskriteriene i fordelingen av Kulturfondet og konsentrere midlene om færre søkere i stedet for at økninger brukes til å innvilge flere søknader. På denne måten vil det kunne gis romsligere tildelinger og bedre arbeidsvilkår for de som tilfredsstillt kvalitetskravene, samtidig som gjennomtrekket av søkere som ikke har forutsetninger for en kunstnerkarriere blir redusert. Slik kunstnerorganisasjoner som NODA m.fl. påpeker, bør også prosjekter utrustes med budsjetter som kan sikre de involverte rimelig gode arbeidsvilkår og en lønn på nivå med tariffen.

Vi vil særlig understreke betydningen av basisfinansieringen for frie scenekunstgrupper som gir utvalgte kompanier økonomisk forutsigbarhet over en lengre periode med mulighet for mer langsiktig planlegging. Etter at de første kompaniene som mottok basisfinansiering nå nærmer seg 12-årsgrensen for å motta slik støtte, er det viktig at det finnes frem til gode ordninger – som på grunnlag av kvalitetsvurderinger – gir disse kompaniene mulighet for fortsatt flerårig driftsstøtte.

SKUESPILLER- OG DANSERALLIANSEN

I utredningen om kunstnerøkonomi fremheves Skuespiller- og danseralliansen som et viktig kunstpolitisk tiltak.

Skuespiller- og danseralliansen har i perioden 2012-2015 drevet som et prøveprosjekt i redusert omfang. Eiere er Norsk Skuespillerforbund, Norske Dansekunstnere og Norsk teater- og orkesterforening. Formålet med alliansen er å sikre de tilsatte skuespillerne og danserne inntekter og sosiale rettigheter i perioder mellom eksterne tilsettingsforhold og oppdrag. Ordningen legger til rette for at de frilanskunstnerne som er ansatt i alliansen kan utvikle bærekraftige profesjonelle karrierer uten faste ansettelses.

På denne måten bidrar Skuespiller- og danseralliansen til å bedre skuespillere og danseres arbeidsvilkår og imøtekommer samtidig arbeidsgivers behov for fleksible ansettelses. Inspirasjonen til ordningen er hentet fra Sverige, der TeaterAlliansen ble opprettet allerede i 1999 og Dansalliansen i 2006.

Skuespiller- og danseralliansen kan vise til svært gode erfaringer fra første driftsperiode, og vi viser til Alliansens egen uttalelse for utdyping.

NTO støtter forslaget om at Skuespiller- og danseralliansen etableres som en permanent ordning og utvides med et større antall frilansdansere og -skuespillere.

VILKÅRENE FOR INTERNASJONAL UTVEKSLING OG SAMARBEID

Utredningen påpeker at det internasjonale markedet blir stadig viktigere, og det tas til orde for å samordne og styrke virkemiddelapparatet som skal bidra til «å styrke norske kunstneres konkurranseevne i det internasjonale markedet».

Vi er enige i at det er behov for å styrke virkemiddelapparatet og utvikle mekanismer for økt koordinering og samarbeid mellom de ansvarlige departementene, utenriksstasjonene, Kulturrådet, Innovasjon Norge og andre relevante aktører.

Samtidig mener vi det er viktig å gjennomgå ansvarsdelingen mellom departementene og klargjøre målene for den statlige politikken på det utenrikskulturelle området. Vi viser til at kunstnerøkonomiutredningen tar til orde for en klarere definert kunstpolitikk, og i forlengelsen av dette etterlyser vi en tydeligere *kunstpolitisk* satsing på internasjonalisering, forankret i overordnede mål om kvalitet og ytringsmangfold.

I dag er det en påfallende diskrepans mellom ambisjoner og virkemidler på det utenrikskulturelle området. Kulturpolitiske mål og forventninger om internasjonalisering følges ikke tilsvarende opp med virkemidler, og Utenriksdepartementets økonomiske innsats er kraftig redusert de siste par årene.

I kunstnerøkonomiutredningen er anbefalingene avgrenset til en styrking av UD's støtteordninger, som innenfor musikk og scenekunst forvaltes av Music Norway og Danse- og teatersentrum. Dette er ordninger som kan være avgjørende viktig for kompanier og enkeltkunstneres muligheter til å reise ut.

Med dagens innretning har imidlertid UD's reisestøtteordninger og de respektive forvalterorganisasjonenes arbeid ingen funksjon for å fremme institusjonens internasjonale virksomhet. Mens det innenfor andre områder og for andre virksomheter finnes særskilte organer og stimuleringsordninger for å fremme internasjonalisering, er dette fraværende for musikk- og scenekunstinstitusjonene.

Dette er ulikeartede institusjoner med ulike mål, ambisjoner og arbeidsmåter også når det gjelder internasjonal virksomhet. Flere av virksomhetene deltar for eksempel i langsiktige samarbeidsprosjekter og nettverk, utveksler kunstnerisk kompetanse og arbeidskraft, co-produserer forestillinger som vises i både Norge og utlandet, arrangerer internasjonale festivaler og deltar på internasjonale arenaer gjennom turneer og gjestespill. Gjennom slik virksomhet bidrar disse institusjonene til å synliggjøre og stimulere interessen for norsk kunst og norske kunstnere i de internasjonale markedene. Slik det også påpekes i utredningen, er imidlertid norske kostnadsrammer svært høye i en internasjonal sammenheng og ofte må det takkes nei til attraktive invitasjoner i mangel av nødvendig tilleggsfinansiering.

For å utløse potensialet for økt internasjonal virksomhet innenfor musikk- og scenekunstområdet, er det helt nødvendig at det fremskaffes bedre kunnskap om aktivitet og behov innenfor hele feltet som grunnlag for en samlet gjennomgang av mål og virkemidler.

DIGITALISERING

Vi viser til anbefalingen om «en større utredning om digitaliseringens konsekvenser for å skape og formidle kunst». Etter vårt syn bør en slik bred utredning også omfatte vilkårene for å utnytte de mulighetene den digitale teknologien gir for å styrke formidlingen og distribusjonen av musikk og scenekunst.

Noen av de større musikk- og scenekunstinstitusjonene har igangsatt pilotprosjekter på dette området og er i ferd med å bygge opp nødvendig kompetanse. NTO mener det er behov for å stimulere slikt forsøks- og utviklingsarbeid som kan komme hele feltet til gode gjennom kompetanseoverføring.

MERVERDIAVGIFTSREGELVERKET

NTO støtter forslaget om at merverdiavgiftsregelverket for kunstfeltet bør utredes nærmere med sikte på et mer oversiktlig og helhetlig regelverk som gir lavere administrative kostnader.

Vi viser til at scenekunst og musikk ikke kom inn i avgiftssystemet for kultur moms i 2010 da det ble innført lav sats (8 pst moms) for deler av kultursektoren, herunder for omsetning av billetter til gallerier og museer. På denne bakgrunnen har NTO, sammen med flere organisasjoner innenfor musikk og scenekunst, bedt om en oppfølgende utredning av merverdiavgiftsreglene etter at Kultur momsutvalget la frem sin utredning som ligger til grunn for endringen i merverdiavgiftsloven i 2010.

For NTOs medlemsvirksomheter kan det være økonomisk fordelaktig å komme inn i avgiftssystemet med lav sats, slik at institusjonene får fradragsrett for inngående merverdiavgift på anskaffelser. Dette vil også innebære betydelige forenklinger i virksomhetenes

avgiftsbehandling, og det vil bidra til et mer enhetlig og oversiktlig regelverk innenfor kultursektoren.

ANSVARSDELINGEN MELLOM STAT OG REGION

Utredningen anbefaler at «kommuner og fylkeskommuner må ansvarliggjøres for å løfte kunstpolitikken som et eget politikkområde også regionalt og bidra til en felles offentlig satsing». Vi vil i denne sammenhengen særlig fremholde betydningen av statlige tilskuddsordninger som stiller krav om regional medfinansiering.

Også utredningen fremhever betydningen av slike samfinansieringsordninger, og det gis en gjennomgang av denne typen ordninger under Kulturrådet samt av knutepunktordningen for utvalgte festivaler. Vi kan imidlertid ikke se at betydningen av finansieringsordningen for region-/landsdelsinstitusjonene med en fast fordelingsnøkkel (70/30 mellom stat og region) er løftet frem.

Dette er en ordning som sikrer at de kunstinstitusjonene som staten vektlegger som en viktig del av den nasjonale infrastrukturen har direkte bevilgninger fra staten. Samtidig sikrer ordningen lokalt eierskap og lokal forankring, og den danner et sikkerhetsnett ved at virksomhetene ikke er avhengige av én finansieringspart alene.

Dagens finansieringsordning for region-/landsdelsinstitusjonene bidrar til å sikre dagens infrastruktur med autonome teatre og orkestre landet rundt. Denne infrastrukturen legger til rette for lokalt forankret produksjon og kontinuitet i arbeidsmulighetene for kunstnerne også utenfor hovedstadsområdet og de største byene. Samtidig er dette nettet av autonome institusjoner, med en kunstnerisk ledelse på åremål, med på å sikre desentraliserte kunstfaglige beslutninger slik at flere kvalitetsforståelser er i spill og uttrykksmangfoldet styrkes.

Musikk- og scenekunstinstitusjonene som inngår i denne infrastrukturen representerer også sterke kompetansemiljø og bidrar med betydelige ressurser for det øvrige lokale kunstlivet. Derigjennom genereres det flere arbeidsplasser og oppdrag for kunstnerne enn de som er direkte knyttet til den enkelte institusjonen.

NTO har tidligere fremhevet betydningen av at staten tar sitt ansvar for at kommunene og fylkeskommunene har økonomi til å følge opp de statlige bevilgningene til region- og landsdelsinstitusjonene, i samsvar med avtalen om 70/30-fordeling. Samtidig er det særs viktig at fylkeskommunene og kommunene tar sin del av ansvaret for at ordningen opprettholdes, og at de ikke setter avtalen under press gjennom nedprioriteringer av kunsten i sine budsjetter.

Vi vil understreke at ordningen med direkte statstilskudd og regional medfinansiering må videreføres og tenkes inn i den pågående kommune- og fylkeskommunereformen.

SKATTEFRADRAG FOR GAVER TIL KUNSTINSTITUSJONER OG AVSETNINGER TIL ALLMENNYTTIGE STIFTELSE

NTO ser på privat kulturfinansiering som et viktig supplement til offentlige investeringer, og vi er positive til en vurdering av tiltak som kan styrke det samlede finansieringsgrunnlaget for kunsten.

Det er likevel påfallende at forslag som handler om institusjonens rammevilkår er avgrenset til insentiver for privat finansiering, og at betydningen av direkte offentlige bevilgninger til de samme virksomhetene knapt er nevnt – all den tid vi vet hvor begrenset tilgangen til private midler er.

NTOs årlige kartlegginger av medlemmenes sponsor- og gaveinntekter viser at slike inntekter i gjennomsnitt utgjorde kun 1 pst av virksomhetenes driftsinntekter i 2014, og at det har vært en markant realnedgang i slike inntekter på over 30 pst. siden 2008.

Funnene bekrefter bildet fra andre undersøkelser om at privat finansiering i Norge generelt er vanskelig tilgjengelig for profesjonelle, offentlig støttede kunstinstitusjoner (jf. bl.a. Sponsor Insights årlige undersøkelser, Arts & Business statusrapporter og *Stiftelser i det moderne Norge* (Institutt for samfunnsforskning, 2010)). Samlet sett viser disse undersøkelsene at bedrifter og pengeutdelende stiftelser i hovedsak prioriterer andre formål enn kultur, og at de som prioriterer kultur foretrekker frivillige organisasjoner, lokal amatørvirksomhet og festivaler.

På denne bakgrunnen vil vi oppmuntre til en politikktutforming basert på et realistisk bilde av potensialet for økte inntekter fra private sponsorer og givere, samt til en prinsipiell diskusjon om statens mål og virkemidler for å fremme privat finansiering.

EGET ORGAN FOR UTFORMING OG FORVALTNING AV KUNSTPOLITIKKEN?

Utredningen tar til orde for å definere kunstpolitikken klarere som et eget politikkområde, og anbefaler på denne bakgrunnen at det opprettes en egen instans for «utforming, oppfølging og tilrettelegging av en kunstpolitikk». Det foreslås at instansen opprettes enten som eget organ eller som en del av Norsk kulturråd.

Vi er enige i at det ofte kan være klargjørende å skille kunsten fra det bredere kulturbegrepet, ikke minst for å tydeliggjøre kunstens samfunnsrolle som utgangspunkt for utforming av en kunstpolitikk.

Likevel stiller vi oss tvilende til forslaget om å opprette en egen instans for utforming og forvaltning av kunstpolitikk, og vi kan ikke se at verken behovet for en slik instans eller konsekvensene av dette forslaget er tilstrekkelig utredet. Ansvaret for den overordnede utforming av kunstpolitikken mener vi nødvendigvis må ligge til departementet i henhold til demokratiske prinsipper. Vi vil også understreke verdien av at det finnes et mangfold av uavhengige institusjoner og organisasjoner som fra ulike ståsteder og med ulike kompetanser påvirker politikktutforming, fremfor at én instans skal dominere som rådgivende organ.

Slik vi leser forslaget til mandatet for instansen, har vi også vanskelig for å se hvordan dette kan omfatte en «helhetlig kunstpolitikk». Mandatet fremstår snarere som avgrenset til en

«kunstnerpolitikk» som er mer i tråd med utredningens eget utgangspunkt i den enkelte kunstners inntekts- og arbeidsvilkår. Vi er kritiske til at dette perspektivet skal danne utgangspunktet for en kunstpolitikk som nødvendigvis også må omfatte vilkårene for de virksomhetene som produserer og formidler kunst.

KUNST I SKOLEN SOM EN DEL AV ALLMENNDANNELSEN

Slik det fremheves i utredningen «starter kunnskap om og holdninger til kunst i grunnskolen og er en del av idealet om dannelse». I dette perspektivet vil vi understreke betydningen av å styrke de estetiske fagene i skolen som en del av allmenndannelsen.

Vi har ved flere anledninger uttalt oss kritisk til at de estetiske fagene i skolen nedprioriteres, og foreningen har etterlyst at satsingen på barn og unge i kultursektoren følges opp med en tilsvarende satsing i skole- og utdanningspolitikken.

I særlig grad har vi tatt til orde for å styrke de estetiske fagene med kompetanse og kvalitet. Forøvrig viser vi til utredningen *Det muliges kunst*, og vi imøteser at den varslede oppfølgingen av denne utredningen skal føre til en bedre koordinering av kultur- og utdanningspolitikken.

KUNSTKRITIKKEN

NTO er glad for at kunstkritikkens rolle fremheves i utredningen, og at den tar til orde for å stimulere kunstkritikken både gjennom tiltak for kritikere og for formidlingen av kunstkritikken i mediene.

Foreningen har ved flere anledninger tatt til orde for at det bør være en integrert del av kunstpolitikken å legge til rette for et seriøst, offentlig ordskifte om kunsten. Slik utredningen fremholder er kunstkritikk en viktig kilde til kunnskap om og forståelse av kunst. Kritikken fremmer refleksjon over kunstens ulike uttrykk og bidrar til kontinuerlige, flerstemmige vurderinger av og dialog om kunstnerisk kvalitet. Foruten å bidra til den faglige kunstdiskursen, er kritikken viktig for å synliggjøre og øke kunstinteressen og kunstforståelsen hos et bredere publikum. På denne måten er kunstkritikken ikke minst viktig i et formidlingsperspektiv.

Vi ser at mediernes pressede økonomiske situasjon fører til en nedprioritering og marginalisering av den grundige kulturjournalistikken og kunstkritikken, og at eksisterende virkemidler ikke i tilstrekkelig grad bidrar til å opprettholde og videreutvikle mangfold og kvalitet på dette området. I denne situasjonen er det viktig at staten opprettholder sitt ansvar for å legge forholdene til rette for ytringsfrihet og ytringsmangfold også gjennom sterk statlig støtte til mediene.

De politiske rammevilkårene for kunstkritikken og for kulturjournalistikken omfatter virkemidler på flere nivåer og på tvers av kultur- og mediepolitikken – slik som kringkastingsavgift, direkte og indirekte pressestøtte, produksjonsstøtte til kulturtidsskrifter og stipendier for journalister og kritikere.

Vi er glade for at regjeringen styrket avsetningen til stipender for kritikere i inneværende års budsjett. Dette er ett blant flere virkemidler som kan bidra til kvalitetsheving og profesjonalisering av kritikken. Det er også svært gledelig at en allmenntilgjengelig privat stiftelse som

Fritt ord satser på «den gode kritikken» gjennom stipendordninger for kritikere og prosjektstøtteordninger for ulike typer medier og kritikere som leverer til dem. Vi vil samtidig understreke at slike satsinger fra private aktører må fungere som et supplement til offentlige stimuleringsordninger og på ingen måte som en erstatning for manglende offentlig innsats.

I tillegg til styrkingen av stipendene for kritikere, mener vi det er behov for en økning i tidsskriftstøtten for å styrke den analyserende og dyptgående kritikken, samt en nærmere vurdering av mulige ordninger som kan bidra til å styrke den mer umiddelbare og aktuelle kritikken og formidlingen av denne i dagspressen.

Vi viser også til betydningen av de humanistiske og estetiske fagene – både som grunnlag for en profesjonell kunstkritikk og for å fremme kunnskapsproduksjonen og refleksjonen over kunsten mer generelt. Også i dette perspektivet vil vi uttrykke en bekymring for nedprioriteringen av disse fagene.

MER KUNNSKAPSBASERT KUNSTPOLITIKK

NTO har ved flere anledninger tatt til orde for å styrke forskningen på kulturområdet, og vi er enige i at også kunstpolitikken må bygge på et godt kunnskapsgrunnlag.

Vi mener at den foreliggende utredningen om kunstnerøkonomi, og den tilhørende inntektsundersøkelsen, viser at Kulturdepartementet som oppdragsgiver må sikre tilstrekkelige rammer for utredningsarbeid. Det er sådd tvil om inntektsundersøkelsens representativitet med en svarprosent på under 10 pst av bruttoutvalget og manglende ressurser til analyser av utvalgsskjevheter.

Utredningen viser også at det er behov for å fremskaffe mer kunnskap om samspillet mellom ulike tilskuddsordninger og grundigere analyser av pengestrømmene i de ulike kunstbransjene.

For øvrig er vi enige i at det er viktig å styrke forskningen om sammenhenger mellom kunstfeltet og andre områder, herunder utdanningssektoren.

NTO har tidligere tatt til orde for at humanistiske perspektiver tydeligere integreres i kultursektorforskningen, og vi har påpekt at solide humanistiske og estetiske fagmiljøer ved universitetene er essensielt for å sikre grunnleggende forskning som også er kultursektorrelevant.

Ikke minst ville de humanistiske og estetiske fagene kunne bidra til en mer veloverveid begrepsutvikling som grunnlag for politikktutforming. I mandatet for kunstnerøkonomiutredningen dominerer begreper som «næringspotensial», «etterspørselsperspektiv» og «entreprenørskap». Disse begrepene repeteres i selve utredningen, uten at vi finner noen kritisk refleksjon over hva innføringen av slike låneord fra næringslivet på sikt vil kunne bety for utforming av kunstpolitikken.

Vi viser til bl.a. Unge Kunstneres Samfund (UKS) som ved flere anledninger har påpekt faren for at Kulturdepartementet «i jakten på nye buzzord beveger seg bort fra kjernen i kulturen de forsøker å skape en god politikk for». NTO slutter seg til oppfordringen om en seriøs og veloverveid språkbruk – på kunstens egne premisser.